

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

У статті проаналізовано теоретичні засади формування політики державної безпеки в інформаційній сфері, а також її взаємозв'язок із державною інформаційною політикою. Узагальнено підходи науковців до поняття «інформаційна безпека». Доведено важливість врахування інформаційних загроз у політиці державної безпеки в інформаційній сфері. Розкрито пріоритетні напрями дослідження державної політики України в інформаційній сфері з метою забезпечення національної безпеки держави. Запропоновано ряд рекомендацій щодо державної політики в інформаційній сфері.

Ключові слова: державна безпека, інформаційна сфера, національна безпека, формування політики, державна інформаційна політика, інформація.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації підвищується актуальність питань управління національною безпекою в державному управлінні, адже необхідним є збереження інформаційних ресурсів, захист населення від негативних інформаційних впливів із забезпеченням державної безпеки країни під час становлення єдиного світового інформаційного простору. Проте сучасна інформаційна інфраструктура перебуває на стадії формування в Україні, адже політика державної безпеки України має недостатнє нормативно-правове підґрунтя, що визначало б провідну концепцію державної інформаційної політики. Тобто немає єдиної державної позиції, яка б формувала політику державної безпеки в інформаційній сфері, що допоможе сформувати національний інформаційний простір, забезпечуючи інформаційну безпеку на державному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування політики державної безпеки в інформаційній сфері розглянута в працях економістів В.В. Антонюка, Т.Ю. Ткачука, Ю.Б. Узденова, О.С. Виговської, В.П. Горбуліна, І.Р. Бондаря, О.Д. Довганя, В.М. Шемаєва, Р.В. Шаповала, О.В. Литвиненко та ін. Кожен із них зробив свій теоретичний вклад у розвиток цієї теми. До прикладу, В.В. Антонюк досліджував організаційно-правові засади формування та реалізації державної політики інформаційної безпеки України з поданням шляхів вдосконалення в умовах інформаційної війни та гуманітарної експансії [1]. О.С. Виговська розглядала концептуальні підходи до трактування понят-

тя політики інформаційної безпеки у різних вітчизняних і зарубіжних вчених [3, с. 96–101]. Т.Ю. Ткачук досліджував сутність державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки та її взаємозв'язок з державною інформаційною політикою [6, с. 39]. І.Р. Бондар застосовував у своїй праці модель Річардсона – Каспарова для вивчення інформаційного простору [2, с. 31–32].

Визнаючи значний внесок науковців у розвиток досліджень з окресленої тематики, стверджуємо, що значно менша увага приділялася питанням державного управління в інформаційній сфері, а саме формуванню дієвої політики державної безпеки в інформаційному аспекті.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є комплексне дослідження теоретичних засад формування політики державної безпеки в інформаційній сфері, адже кожна держава прагне захищати свої інтереси та дбати про державну безпеку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток суспільства за сучасних умов неможливо уявити без ефективної державної безпеки в інформаційній сфері, адже інформаційне середовище є головним чинником цього розвитку. Усі види інформаційних технологій і їх засоби забезпечення становлять сукупність під назвою «інформаційна сфера». Державна політика в інформаційній сфері відіграє важливе значення для сучасного розвитку країни, адже інформатизація майбутнього є ключовим компонентом для національної безпеки країни в економічних, політичних, соціальних і культурних процесах.

Забезпечення безпеки в інформаційній сфері перебуває на стадії розвитку та організаційно-правової інституціоналізації.

Головними нормативними документами, що визначають основні положення щодо національних інтересів в інформаційній сфері, є: Закони України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05 липня 1994 р. № 80/94-ВР; «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII; «Про доступ до публічної інформації» від 01 травня 2015 р. № 2939-VI; «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. № 3855-XII; Постанови Кабінету міністрів України (далі – КМУ) «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах» від 29 березня 2006 р. № 373; «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію» від 27 листопада 1998 р. № 1893 та ін.

Усі перелічені документи сприяють забезпеченню інформаційної безпеки в Україні, проте деякі з них потребують оновлень і взаємоузгоджень один з одним. Відповідно до ст. 3 розділу 2 Закону України «Про національну безпеку України» державна політика у сферах національної безпеки й оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо [5].

У Законі України «Про національну безпеку України», а саме у ст. 1 розділу 1 міститься таке визначення: державна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [5]. У свою чергу, державна безпека в інформаційній сфері захищає державний суверенітет і територіальну цілісність через захист інформаційних прав і свобод людини, захист національного інформаційного ринку, задоволення інформаційних потреб населення, захист економічних інтересів держави в інформаційній сфері, усунення загроз або їх вчасне попередження. Усунення загроз є необхідним, тому що вони ускладнюють реалізацію національних інтересів і загрожують збереженню національних цінностей України.

Національну безпеку України в інформаційній сфері слід розглядати як інтегральну цілісність чотирьох складових частин – персональної, публічної (суспільної), комерційної (корпоративної) й державної безпеки [2, с. 32].

Забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави і справою народу. Державна політика у сфері інформаційної безпеки визначається Верховною Радою України, яка також формує законодавчу базу в інформаційній сфері [4, с. 7].

Політика державної безпеки в інформаційній сфері пояснюється тенденціями зростання процесів глобалізації у світі, в яких провідну роль відіграють комунікативно-інформаційні технології. Інформаційна безпека полягає у дієвих заходах уповноважених державних органів в інформаційній сфері, спрямованих на захист національної безпеки й оборони України.

Інформаційна безпека є основою для розвитку суспільства, що здійснюється через інформатизацію, нарощування технологій, інформаційний обмін і зростання каналів передачі інформації. Основною метою політики державної безпеки в інформаційній сфері є управління реальними і потенційними загрозами задля створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб громадян країни, де проводиться така політика.

За О.С. Виговською, національний інформаційний ресурс – це результат інтелектуальної праці в усіх сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави, який зафіксований на відповідних матеріальних носіях як сукупність окремих документів і масивів документів, а також бази та банків даних і знань, усі види архівів, бібліотек, музейних фондів, будь-яке інше сховище даних, що є об'єктом права власності будь-якого суб'єкта України [3, с. 98].

Т.Ю. Ткачук вважає, що для України необхідним кроком на шляху до інформаційного майбутнього є розроблення цілісної гнучкої динамічної державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки, яка враховуватиме багатоаспектність явища інформаційної безпеки, перспективні тенденції змін інформаційного простору, особливості геополітичного становища економічного стану країни і відобразиться у суспільній свідомості [6, с. 39].

Інформаційна безпека є важливим і дуже складним різноплановим напрямом у загальній системі національної безпеки і стосується військової, економічної, політичної, етнічної, демо-

графічної, ідеологічної, продовольчої та інших видів безпеки [1, с. 24].

За І.Р. Бондарем, головна інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу іншої сторони на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану (для іншої сторони) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і розвитком у бажаному для іншої сторони напрямку [2, с. 29].

Відкритість національного інформаційного простору породжує реальну загрозу негативного інформаційно-психологічного впливу на суспільну свідомість населення, що становить особливу соціальну небезпеку [6, с. 41].

Зі зміною середовища функціонування сьогодення характеризується зміною та виникненням принципово нових відносин у інформаційній сфері, економіці, взаємовідносинах між об'єктами та суб'єктами політики державної безпеки. Все це відбувається завдяки новітньому розвитку інформаційних потоків, дистанційних комунікацій, інформаційних технологій.

На нашу думку, державна безпека в інформаційній сфері – це захищеність інформаційного суверенітету України, захист територіальної цілісності від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз і забезпечення національної безпеки від потенційних загроз інформаційного характеру.

Загалом, політика державної безпеки в інформаційній сфері спрямована на захист інформаційного простору, створення необхідних економічних і соціокультурних умов, правових та організаційних механізмів формування, розвитку і забезпечення ефективного використання національних інформаційних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності особи, суспільства і держави як органічного організму [3]. Вона створює умови для реалізації прав громадян щодо вільного отримання і використання інформації для вирішення таких важливих завдань, як формування національного інформаційного простору, включення його до світового інформаційного простору на засадах забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки і формування демократично орієнтованої свідомості.

За І.Р. Бондарем, національну безпеку України в інформаційній сфері слід розглядати

як інтегральну цілісність чотирьох складових частин – персональної, публічної (суспільної), комерційної (корпоративної) й державної безпеки. Тому в процесі визначення характеру ризиків слід брати до уваги такі елементи:

- концептуальні засади політичної безпеки, її принципів, стандартів і правил, погоджених із чинним законодавством й принципами забезпечення безперервності системи інформаційної безпеки особистості, суспільства, комерційних (корпоративних) структур і держави;
- визначення об'єктів і цілей;
- визначення прийнятних із погляду забезпечення інтересів усіх суб'єктів структур встановлення контролю над об'єктами безпеки, а також оцінки ризиків та управління ризиками;
- визначення статусно-функціональних ролей, очікувань і міри відповідальності задіяних суб'єктів включно зі звітністю про події, які несуть потенційні загрози [2, с. 28–32].

У свою чергу, механізм державної безпеки в інформаційній сфері – це впорядкована сукупність елементів, задіяних у процесі формування і впровадження політики державної безпеки у інформаційній сфері, в якій внутрішні та зовнішні функції та взаємозв'язки формуються на основі законодавства та доктрин, внутрішні та зовнішні ролі і відносини якої регулюються системою правових норм, принципів, цілей і завдань, тобто механізм функціонує для реалізації вже існуючої державної політики в інформаційній сфері.

Загалом, з урахуванням тих процесів, що відбуваються в глобальному інформаційному просторі та мають певні тенденції й особливості, механізм забезпечення державної безпеки в інформаційній сфері графічно можна представити таким чином (рис. 1):

Відповідно до рис. 1 формування механізму забезпечення державної безпеки в інформаційній сфері включає різні елементи: цілі та завдання, напрями і параметри безпеки, інтереси, загрози та захист інформаційної сфери. На їх основі формуються концепції формування і становлення безпеки, стратегії безперервного функціонування системи інформаційної безпеки й обирається політика державного управління, яка впливає на об'єкти та суб'єкти політики державної безпеки в інформаційній сфері, допомагає у розробці та впровадженні державної політики та підтверджує принцип безперервності функціонування інформаційної сфери.

Інформаційно-комунікативна сфера займає особливе місце в політичних пріоритетах державної політики в Україні. Ефективна протидія інформаційним викликам потребує комплексних та узгоджених дій всіх ключових елементів системи політики державної безпеки. Інформаційну політику проводить влада держави, або політична еліта, що повинна у своїй діяльності спиратися на світовий досвід і специфіку суспільства.

В Україні головними суб'єктами, відповідальними за формування політики державної безпеки, є: Президент України та Рада Національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Служба безпеки України, Розвідувальні органи України, Міністерство інформаційної політики України тощо. Президент України очолює Раду Національної безпеки і оборони України та приймає ключові рішення щодо питань державного правління. Міністерство інформаційної політики виконує завдання за секторами: впровадження Доктрини інформаційної безпеки, стратегічних комунікацій, інформаційної реінтеграції, питань європей-

ської інтеграції та ін. Кожна з державних ланок є обов'язковою у формуванні політики державної безпеки в інформаційній сфері. Взаємозв'язок у діяльності органів є обов'язковим для забезпечення інформаційної безпеки й оборони України. Діяльність всіх органів влади забезпечує загальнодержавне керівництво, координацію та контроль у сфері забезпечення захисту інформаційних прав і свобод громадян України, захисту державної безпеки в інформаційній сфері та захисту економічних інтересів держави в інформаційній сфері.

Враховуючи усе вищезазначене, удосконалення потребує політика державної безпеки в інформаційній сфері, а саме:

- врахування чітких цілей і завдань, напрямів і параметрів у формуванні нормативно-правового підґрунтя та політики державної безпеки чи стратегії, в т. ч. у інформаційній сфері;
- організація системи інформування взаємозв'язку громадських інститутів із ключовими напрямами державної політики, в т. ч. інформаційної сфери;

Рис. 1. Формування механізму забезпечення державної безпеки в інформаційній сфері

- вчасне виявлення потенційних загроз і їх попередження у формуванні політики державної безпеки в інформаційній сфері;
- узгодження цілеспрямованих дій перед усіма суб'єктами політики державної безпеки із прогнозуванням майбутнього в інформаційній галузі;
- посилення державної підтримки розвитку інформаційних технологій, що усуває загрози несанкціонованого доступу до важливої інформації;
- створення гарантій захисту населення від негативних інформаційно-психологічних впливів із формуванням інформаційного простору;
- створення єдиного плану чи грамотної стратегії, яка сформує політику державної безпеки в інформаційній сфері, та розробка і реалізація фінансово-економічних засад регулювання процесів формування та використання інформаційних ресурсів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, політика державної безпеки в інформаційній сфері захищає державний суверенітет країни та її територіальну цілісність через захист інформаційних прав і свобод громадян, задоволення інформаційних потреб населення, захист економічних інтересів держави в інформаційній сфері. Інформаційна сфера займає особливе місце в державній політиці в Україні, проте необхідне формування чіткої політики державної безпеки з урахуванням ключових загроз, створенням цілеспрямованих стратегій і планів дій щодо забезпечення безпеки в інформаційній сфері.

Отже, державна політика інформаційної безпеки – це політика, що спрямована на захист інформаційного простору, створення необхідних економічних і соціокультурних умов, правових і організаційних механізмів формування, розвитку і забезпечення ефективного використання національних інформаційних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності особи, суспільства і держави як органічного організму [3]. Ключовими законами, за допомогою яких визначається державна політика інформаційної безпеки, є: Закони України «Про інформацію», «Про національну безпеку України», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю». Механізм забезпечення державної безпеки в інформаційній сфері складається з таких

ланок: елементи, об'єкти та суб'єкти, стратегія, політика і концепції. Ключовими суб'єктами державної політики інформаційної безпеки в Україні є: Президент України та Рада Національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Служба безпеки України, Розвідувальні органи України, Міністерство інформаційної політики України тощо.

Подальші дослідження варто присвятити класифікації та характеру загроз, які впливають на політику державної безпеки в інформаційній сфері, адже вони мають стихійний характер і багатоманітні за своїм складом і впливом на формування безпеки у державному секторі.

Список використаної літератури:

1. Антонюк В.В. Організаційно-правові засади формування та реалізації державної політики інформаційної безпеки України : дис. ... канд. наук з держ. управл. : 25.00.02 ; Національна академія державного управління при президентові України. Київ, 2017. 218 с.
2. Бондар І.Р., Вовчанська О.М. Державна політика та інформаційна безпека України: після кризові виклики. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2014. Вип. 46. С. 28–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_46_7.
3. Виговська О.С. Теоретико-методологічні підходи до проблеми державного регулювання політики інформаційної безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 108 (1). С. 96–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_108%281%29_15.
4. Довгань О.Д. Правові засади формування і розвитку системи забезпечення інформаційної безпеки України. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2015. № 3. С. 6–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2015_3_3.
5. Про національну безпеку України : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.
6. Ткачук Т.Ю. Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки на сучасному етапі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 39–42.
7. Узденюва Ю.Б. Теоретико-методологічні засади дослідження національної безпеки в духовній сфері. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 4. С. 80–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_4_11.

Прав Р. Ю. Теоретические основы формирования политики государственной безопасности в информационной сфере

В статье проанализированы теоретические основы формирования политики государственной безопасности в информационной сфере, а также ее взаимосвязь с государственной информационной политикой. Обобщены подходы ученых к понятию «информационная безопасность». Доказана важность учета информационных угроз в политике государственной безопасности в информационной сфере. Раскрыты приоритетные направления исследования государственной политики Украины в информационной сфере в целях обеспечения национальной безопасности государства. Предложен ряд рекомендаций относительно государственной политики в информационной сфере.

Ключевые слова: государственная безопасность, информационная сфера, национальная безопасность, формирование политики, государственная информационная политика, информация.

Prav R. Yu. Theoretical ambush of forming policy politicians of the state of security in information spheres

The article analyzes the theoretical principles of the formation of the state security policy in the information sphere, as well as its interrelation with the state information policy. The approaches of scientists to the notion of “information security” are generalized. The importance of taking into account information threats in the state security policy in the information sphere has been proved. The priority directions of research of the state policy of Ukraine in the informational sphere with the purpose of maintenance of national security of the state are revealed. A number of recommendations on state policy in the information sphere are proposed.

Key words: state security, information sphere, national security, policy formation, state information policy, information.